

Η καλλιέργεια της φορολογικής συνείδησης στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Ελλάδας

Ζιάβρας Κωνσταντίνος

Μόνιμος εκπαιδευτής στη Φορολογική και Τελωνειακή Ακαδημία της Α.Α.Δ.Ε.

**«Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις
στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους.»**
άρθρο 4 παρ. 5 του Συντάγματος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια οι φορολογικές διοικήσεις στρέφονται ολοένα και περισσότερο στην ανάπτυξη της φορολογικής συνείδησης ως μέσου για την εθελοντική φορολογική συμμόρφωση. Ως φορολογική συνείδηση ορίζεται η «ηθική υποχρέωση για την καταβολή φόρων» και «η πεποίθηση της συνεισφοράς στην κοινωνία μέσω της καταβολής φόρων».¹ Το θέμα αυτό γίνεται ακόμα κρισιμότερο για χώρες με υψηλά επίπεδα παραοικονομίας όπως η Ελλάδα (στη χώρα μας υπολογίζεται περίπου στο 30% του ΑΕΠ²).

Έχει αποδειχθεί ότι τα υψηλότερα ποσοστά φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής συνδέονται με χαμηλότερα επίπεδα φορολογικής συνείδησης.³ Ενώ, υψηλά

1 Torgler, B. & Schneider, F.G. 2007a. The impact of tax morale and institutional quality on the shadow economy. CESifo working paper, No. 1899.

2 Β. Βουγιατζή, Σ. Δελπάλλα, Χ. Παπαανάγος,(2022). Η ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, 1980-2020, Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδας.

3 Kirchgässner, G. 2010. Tax Morale, Tax Evasion, and the Shadow Economy. University of St. Gallen Discussion Paper, No. 2010-17, Torgler, B. & Schneider, F.G. 2007 a. The impact of tax morale and institutional quality on the shadow economy. CESifo working paper, No. 1899 , Torgler, B. & Schneider, F.G. 2007 β. Shadow economy, tax morale, governance and institutional quality: a panel analysis. CESifo working paper, No. 1923.

επίπεδα φορολογικής συνείδησης και ευαισθησίας των φορολογούμενων, οδηγούν μελλοντικά στην αύξηση της εκούσιας συμμόρφωσής τους και σε υψηλότερα φορολογικά έσοδα.

Φορολογούμενοι με φορολογική συνείδηση φαίνεται να πιστεύουν ότι τα φορολογικά έσοδα επιστρέφουν σε μεγάλο βαθμό σε αυτούς, είτε μέσω της βελτίωσης του βιοτικού τους επιπέδου, είτε γιατί στο μέλλον θα τους επιβληθούν χαμηλότεροι φόροι. Αντίθετα, πολίτες με χαμηλή φορολογική συνείδηση, δεν φαίνεται να αντιλαμβάνονται πως αν κάποιος φορολογούμενος φοροδιαφεύγει, βελτιώνει προσωρινά μόνο την προσωπική οικονομική του κατάσταση, σε βάρος, μάλιστα, των συμπολιτών του. Αν αυτό, όμως, συμβαίνει γενικευμένα σε μια οικονομία, τότε χειροτερεύει η οικονομική θέση όλων, καθότι «ότι ισχύει για το άτομο δεν ισχύει κατ' ανάγκη για το σύνολο».⁴

Πώς μπορεί, όμως, να απαιτηθεί από τους πολίτες της χώρας να έχουν φορολογική συνείδηση, όταν αυτή δεν καλλιεργείται και ενισχύεται από τα παιδικά και εφηβικά τους χρόνια; Όταν οι νέοι μας δεν διδάσκονται τους πολλαπλούς ρόλους που επιτελεί η φορολογία; Όταν η φορολογική συνείδηση επιχειρείται να εμπεδωθεί μόνο μέσα από το αίσθημα του φόβου του φορολογικού ελέγχου και των επιβαλλόμενων ποινών; Όταν η καχυποψία για το ρόλο του κράτους, τη δικαιοσύνη και την ανταποδοτικότητα των φόρων, έχει εδραιωθεί στη σκέψη του πολίτη;

Για να εμπεδωθεί, λοιπόν, η φορολογική συνείδηση των πολιτών και να αλλάξει η νοοτροπία τους, πρέπει να γίνουν πολλά και σε βάθος χρόνου. Θα επιλέξουμε να προσεγγίσουμε ένα μόνο από αυτά, το οποίο θεωρούμε πολύ κομβικό και αφορά το θέμα του μεγάλου κενού που υπάρχει στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας στην ανάπτυξη της φορολογικής συνείδησης των νέων μας και αυριανών φορολογούμενων.

Είναι αντιληπτό ότι οι νέοι μέσα από το σχολικό περιβάλλον και την εκπαιδευτική διαδικασία, μεταξύ άλλων, διαμορφώνουν το χαρακτήρα, τις αντιλήψεις και τις στάσεις τους.⁵ Επίσης, είναι ενδιαφέρον ότι οι περισσότερες μελέτες καταδεικνύουν ότι οι νεότεροι φορολογούμενοι είναι λιγότερο θετικοί στο να συμμορφώνονται με το φορολογικό σύστημα.⁶

Όπως θα αναλύσουμε στην συνέχεια, πολύ λίγη προσπάθεια έχει γίνει για το εν λόγω θέμα στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας στα πλαίσια της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η φορολογική συνείδηση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Όσον αφορά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, αναφορές στη φορολογική συνείδηση, γίνονται στα πλαίσια του μαθήματος Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή. Ειδικό-

4 Θ. Λιανός, Α. Ψειρίδου (2015), Οικονομική Ανάλυση & Πολιτική - Μακροοικονομική: Βασικές αρχές και προεκτάσεις, ΣΕΑΒ, σελ 20.

5 IOTA Report for Tax Administrations: Fiscal Education for the Young, 2008

6 Wenzel, M. (2002). The impact of outcome orientation and justice concerns on tax compliance: The role of taxpayers' identity. *Journal of Applied Psychology*, 87, 629-645, Devos, K. 2008. Tax evasion behaviour and demographic factors: An exploratory study in Australia. *Revenue Law Journal*, 18(1), 1-43, Verboon, P. & van Dijke, M. 2007. A self-interest analysis of justice and tax compliance: How distributive justice moderates the effect of outcome favourability. *Journal of Economic Psychology*, 28, 704-727

τερα, στο σχετικό μάθημα της Ε δημοτικού, η έννοια της φορολογίας αναφέρεται τέσσερις φορές στο σχετικό σχολικό βιβλίο.

Οι τρεις πρώτες αναφορές γίνονται στην ενότητα Α «Είμαστε όλοι πολίτες», κεφάλαιο 3 «Ζούμε όλοι μαζί στην Ελλάδα», στο οποίο αναλύεται ποια είναι η σχέση κάθε κατοίκου της Ελλάδας με το ελληνικό κράτος και πως η Ελλάδα, όπως και άλλες χώρες, είναι μια χώρα στην οποία κατοικούν όχι μόνο Έλληνες πολίτες αλλά και αλλοδαποί.⁷ Στόχος του κεφαλαίου, μεταξύ άλλων, είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές ότι όλοι οι κάτοικοι της Ελλάδας, ανεξαρτήτως ιθαγένειας, έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις.

Στα πλαίσια των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων στο βιβλίο του μαθητή, αναφέρεται πως: «Έχω την ελληνική ιθαγένεια, είμαι πολίτης της Ελλάδας και γι' αυτό: ... Κάθε χρόνο κάνω φορολογική δήλωση».⁸ Επίσης, αναφέρεται: «Έχω την ουκρανική ιθαγένεια, είμαι πολίτης της Ουκρανίας και γι' αυτό: ... Κάθε χρόνο κάνω φορολογική δήλωση»⁹. Τέλος, στο ίδιο κεφάλαιο αναφέρεται: «Έχουμε την ελληνική ιθαγένεια, είμαστε Έλληνες πολίτες γι' αυτό: ... Δεν κάνουμε φορολογική δήλωση, αλλά κάνουν οι γονείς μας.»¹⁰

Σημειώνεται πως το βιβλίο του καθηγητή στο αντίστοιχο κεφάλαιο δεν αναφέρει τίποτα σε σχέση με όσα αναφέρει το βιβλίο του μαθητή αναφορικά με την υποχρέωση υποβολής φορολογικής δήλωσης.

Η τέταρτη αναφορά γίνεται στην ίδια ενότητα, αλλά στο κεφάλαιο 4 «Περικλής, πολίτης Αθηναίος...», στο οποίο η Αθηνά και ο Αλέξανδρος (ο ήρωας του βιβλίου), υιοθετώντας αντίστοιχα τους ρόλους της αρχαιολόγου και του ιστορικού προσκαλούν τους συμμαθητές τους σε έναν «ιστορικό» περίπατο στους δρόμους της Αθήνας, πόλης-κράτους, στα χρόνια του Περικλή. Μεταξύ των στόχων του κεφαλαίου είναι να μπορούν να περιγράψουν οι μαθητές τα δομικά στοιχεία της ιδιότητας του (αρχαίου) Αθηναίου πολίτη.

Στο βιβλίο του εκπαιδευτικού αναφέρεται ότι «Η Αθήνα αύξανε τα έσοδά της μέσω ενός λεπτομερούς φορολογικού συστήματος και αναθέτοντας τις λειτουργίες σε εύπορους πολίτες.»¹¹, ενώ στο βιβλίο του μαθητή αναφέρεται πως «Οι Αθηναίοι πολίτες πρόσφεραν ένα μέρος της περιουσίας τους σε όφελος της πόλης (φορολογία). Για παράδειγμα, πλούσιοι Αθηναίοι αναλάμβαναν την εκπαίδευση και την πληρωμή μιας ομάδας δρομέων για τις λαμπαδηδρομίες που τελούνταν στη διάρκεια των Παναθηναίων (γυμνασιαρχία).»¹²

Στα πλαίσια του μαθήματος Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής της Στ δημοτικού, η έννοια της φορολογίας αναφέρεται μία φορά στο σχετικό σχολικό βιβλίο.

⁷ Δ. Φλώρου, Ν. Στεφανόπουλος, Ε.Χριστοπούλου, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Ε' Δημοτικού, βιβλίο δασκάλου, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», σελ 24.

⁸ Δ. Φλώρου, Ν. Στεφανόπουλος, Ε.Χριστοπούλου, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Ε' Δημοτικού, βιβλίο μαθητή, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», σελ 17.

⁹ *ibid.*

¹⁰ *ibid.*

¹¹ Δ. Φλώρου, Ν. Στεφανόπουλος, Ε. Χριστοπούλου, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Ε' Δημοτικού, βιβλίο δασκάλου, Ινστιτούτο τεχνολογίας υπολογιστών και εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», Αθήνα, σελ 26.

¹² Δ. Φλώρου, Ν. Στεφανόπουλος, Ε. Χριστοπούλου, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Ε' Δημοτικού, βιβλίο μαθητή, Ινστιτούτο τεχνολογίας υπολογιστών και εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», Αθήνα, σελ 20.

Η σχετική αναφορά εντοπίζεται στη 1η θεματική ενότητα «Το άτομο και η κοινωνία», ενότητα Δ «Οργάνωση κοινωνικής και πολιτικής ζωής», κεφάλαιο 4ο «Η οικονομική οργάνωση των Δήμων». Ένας από τους στόχους του κεφαλαίου, όπως αναφέρει το βιβλίο του καθηγητή, είναι να μάθουν οι μαθητές ότι οι δήμοι έχουν έσοδα, στα οποία συνεισφέρουν και οι δημότες με τα δημοτικά τέλη.¹³ Στο βιβλίο του μαθητή αναφέρεται: «Τα έσοδα του δήμου προέρχονται από: ... τα δημοτικά τέλη, δηλαδή τους φόρους».¹⁴

Να σημειώσουμε πως για το θέμα των φόρων δεν γίνεται ειδική μνεία στο αντίστοιχο κεφάλαιο στο βιβλίο του καθηγητή.

Η φορολογική συνείδηση στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

(Γυμνάσιο)

Στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Γυμνασίου δεν υπάρχουν μαθήματα που να αναφέρονται με σαφήνεια στο θέμα της φορολογικής συνείδησης. Στο βιβλίο της Οικιακής Οικονομίας της Α & Β Γυμνασίου, κεφάλαιο 3 «Οικονομικά της οικογένειας», ενότητα 3.2. «Οι οικονομικές μονάδες και ο ρόλος τους», υποενότητα γ. «Το κράτος», αναφέρεται πως «Τα έσοδα του κράτους προέρχονται κυρίως από τους φόρους» και ότι «οι κρατικές δαπάνες έχουν ως στόχο τη βελτίωση του επιπέδου ζωής των πολιτών, αλλά και την παραγωγικότητα (δηλαδή τη βελτίωση οργανωτικής δομής ενός φορέα) των επιχειρήσεων»¹⁵. Το μάθημα έχει γίνει μονόωρο οπότε, επί του πρακτέου, πολλές φορές οι καθηγητές δεν προλαβαίνουν να αναπτύξουν καθόλου το εν λόγω θέμα.

Επίσης, κάποιες αποσπασματικές αναφορές υπάρχουν και στο βιβλίο της Κοινωνικής & Πολιτικής Αγωγή της Γ Γυμνασίου, όπου γίνεται αναφορά για «Ισότητα φορολογική για όλους τους πολίτες, ανάλογα με τα εισοδήματά τους».¹⁶

Η φορολογική συνείδηση στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

(Λύκειο)

Στο Λύκειο γίνεται εκτενέστερη και σαφέστερη, σε σχέση με το Δημοτικό και το Γυμνάσιο, αναφορά στο θέμα της φορολογικής συνείδησης στα πλαίσια του μαθήματος της Πολιτικής Παιδείας της Α Λυκείου.

Συγκεκριμένα, αναφορά γίνεται στο βιβλίο της Πολιτικής Παιδείας της Α Λυκείου στο κεφάλαιο 7 «Ο Ελεύθερος υπεύθυνος και ενεργός πολίτης», ενότητα

¹³ Σ. Νικολάου, Α. Βασιτίση, Ν. Δανιηλίδου, Β. Πασχαλιώρη, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Στ' Δημοτικού, βιβλίο καθηγητή, Ινστιτούτο τεχνολογίας υπολογιστών και εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», Αθήνα, σελ 39.

¹⁴ Νικολάου, Α. Βασιτίση, Ν. Δανιηλίδου, Β. Πασχαλιώρη, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Στ' Δημοτικού, βιβλίο μαθητή, Ινστιτούτο τεχνολογίας υπολογιστών και εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», Αθήνα, σελ 35.

¹⁵ Κ. Αμπελιώτης, Μ. Γιαννακούλια, Ε. Κροκίδη, Σ. Προβατάρη, Α. Σαΐτη, Κ. Αποστολόπουλος Ε. Γεωργιτσογιάννη, Οικιακή Οικονομία Α & Β Γυμνασίου, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», σελ. 28.

¹⁶ Σ. Σωτηρίου, Σ. Κορδονούρη, Α. Ζαφρανίδου, Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή Γ Γυμνασίου, Ινστιτούτο τεχνολογίας υπολογιστών και εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», Αθήνα σελ 109.

7.6 «Φορολογική συνείδηση»¹⁷.

Ανάμεσα στους στόχους του κεφαλαίου είναι και η καλλιέργεια φορολογικής συνείδησης.¹⁸

Στη συγκεκριμένη ενότητα μέσα σε δύο σελίδες αναλύονται περιληπτικά, αλλά πολύ μεστά η έννοια της φορολογίας, της διαφοράς άμεσων και έμμεσων φόρων, της φοροδιαφυγής, των τρόπων φοροδιαφυγής, των συνεπειών της απουσίας φορολογικής συνείδησης, της κοινωνικά δίκαιης φορολογίας, της ανάγκης παρέμβασης της πολιτείας στην πάταξη της φοροδιαφυγής και στη διαμόρφωση φορολογικής συνείδησης, της διαφθορά που συμβάλλει στην απουσία φορολογικής συνείδησης καθώς και της φοροδιαφυγής ως ποινικό αδίκημα.

Αναφέρουμε δύο χαρακτηριστικά αποσπάσματα από το βιβλίο:

Απόσπασμα Α: «Στην Ελλάδα αποτελεί πρόβλημα η απουσία φορολογικής συνείδησης, η άρνηση ή η προσπάθεια πολιτών και επιχειρήσεων να κρύψουν τα εισοδήματα και την περιουσία τους προκειμένου να φοροδιαφύγουν.»¹⁹

Απόσπασμα Β: «Η κοινωνικά δίκαιη φορολογία είναι από τα μέτρα που έχει στα χέρια του το κράτος προκειμένου να εφαρμόσει πολιτική αναδιανομής του εισοδήματος, να μεταβιβάσει δηλαδή εισοδήματα από τους πλούσιους στους φτωχούς προκειμένου να μειώσει τις κοινωνικές ανισότητες. Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα κινείται σε υψηλά επίπεδα. Η μείωσή της θα δημιουργούσε τους όρους για να διευρυνθεί η κοινωνική πολιτική της χώρας.

Γι' αυτό είναι αναγκαία η παρέμβαση της πολιτείας τόσο στην πάταξη της φοροδιαφυγής όσο και στη διαμόρφωση φορολογικής συνείδησης.»²⁰

Επίσης, κάποιες αναφορές υπήρχαν και στο βιβλίο της Πολιτικής Παιδείας της Β Λυκείου πριν καταργηθεί το μάθημα.

Σύνοψη – Συμπεράσματα – Προτάσεις

Παρότι η ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης σχετίζεται θετικά με την αύξηση της εθελοντικής φορολογικής συμμόρφωσης και κατά συνέπεια των φορολογικών εσόδων, δεν προκύπτει ότι έχει γίνει κάποια συστηματική προσπάθεια ένταξης της στα προγράμματα σπουδών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας μας. Από τη διερεύνησή μας προκύπτει ότι, στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση υπάρχουν ελάχιστες σχετικές αναφορές στο βιβλίο του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής της Ε' και ΣΤ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου. Όσον αφορά τη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σχετικές αναφορές γίνονται στα σχολικά εγχειρίδια του Γυμνασίου στο μάθημα της Οικιακής Οικονομίας της Α & Β Γυμνασίου και στο μάθημα της Κοινωνικής & Πολιτικής Αγωγή της Γ Γυμνασίου. Ενώ η εκτενέστερη και σαφέστερη προσπάθεια ενδυνάμωσης της φο-

¹⁷ Π. Μαράντος, Κ. Θεριανός, Πολιτική Παιδεία, Α' Γενικού Λυκείου και ΕΠΑ.Λ., Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», Αθήνα, σελ 92-93.

¹⁸ *ibid*, σελ 81.

¹⁹ *ibid*, σελ 92.

²⁰ *ibid*, σελ 93.

ρολογικής συνείδησης των αυριανών πολιτών της χώρας μας πραγματοποιείται στο βιβλίο της Α Λυκείου, στα πλαίσια του μαθήματος της Πολιτικής Αγωγής.

Λαμβάνοντας υπόψη και τα αποτελέσματα σχετικών ερευνών²¹, ακολουθούν μερικές προτάσεις για την ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης των νέων, μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα της Α/Βάθμιας και Β/Βάθμιας εκπαίδευσης:

- Όσον αφορά το Δημοτικό, η προσπάθεια θα μπορούσε να ξεκινάει από τη Γ δημοτικού, με έμφαση στην Ε και Στ Δημοτικού.
- Στο Γυμνάσιο η καλλιέργεια της φορολογικής συνείδησης θα μπορούσε να ενταχθεί σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου, με έμφαση τη Γ Γυμνασίου.
- Το ίδιο πρέπει να συμβεί και στο Λύκειο, μόνο που εδώ η έμφαση πρέπει να δοθεί στην Α και Β Λυκείου, καθότι στη Γ Λυκείου οι μαθητές δίνουν βαρύτητα και προσανατολίζονται προς τις πανελλαδικές εξετάσεις.
- Σημαντικό είναι τα εκπαιδευτικά μέσα να είναι προσαρμοσμένα στην ηλικία των μαθητών, όπως κινούμενα σχέδια, διαδραστικά παιχνίδια σε Η/Υ για τα μικρότερα παιδιά και επιμόρφωση σε πραγματικές συνθήκες για τα μεγαλύτερα.
- Η καλλιέργεια της φορολογικής συνείδησης θα ήταν καλύτερο να ενταχθεί ως ενότητα σε ένα ήδη υπάρχον μάθημα, είτε στα πλαίσια ομαδικών εργασιών ή project, παρά ως αυτόνομο μάθημα.
- Τρεις παράγοντες που εκτιμάται ότι θα μπορούσαν να συνεισφέρουν θετικά προς τον επιδιωκόμενο σκοπό είναι:
  - η ύπαρξη/δημιουργία κατάλληλων υλικοτεχνικών υποδομών,
  - η κατάλληλη ειδικότητα των εκπαιδευτικών και
  - η επιλογή των κατάλληλων διδασκόντων.

Επίσης, κρίσιμος παράγοντας φαίνεται να είναι και η κατάλληλη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών επί του θέματος. Βοήθεια προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί να προσφέρει το έργο της Ευρωπαϊκής Ένωσης TAXEDU²², στόχος του οποίου είναι να ενημερώσει τους νέους πολίτες της Ευρώπης για τη φορολογία και τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζει τη ζωή μας.

Τέλος, θα μπορούσε να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο συσχετισμό των φορολογικών εσόδων με την παροχή κοινωνικών αγαθών εκ μέρους του κράτους όπως η υγεία, η παιδεία, η άμυνα, η ασφάλεια, η κατοικία²³ και η προστασία του περιβάλλοντος.

²¹ Ενδεικτικά για τη διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών βλέπε: Επιχειρηματικό σχέδιο ΓΓΔΕ 2016, δράση Δ.2.1., Σχεδιασμός και ανάπτυξη επιμορφωτικών προγραμμάτων για την ανάπτυξη φορολογικής συνείδησης, αποτελέσματα έρευνας εκπαιδευτικών Α/Βάθμιας και Β/Βάθμιας εκπαίδευσης.

²² <https://taxedu.campaign.europa.eu/el/about-us>.

²³ Θ. Λαζαρέτου (2022). Το δικαίωμα στη στέγαση & ο ρόλος της φορολογίας, ΕΝΑ.